

OLÁH ANDRÁS

ELNÉMULT HARANGOK

Van, amikor a szavak képtelenek visszaadni a megélt valóságot. Az élet ugyanis nemegyszer olyan hihetetlen dolgokat produkál, amelyek mellett a legmerészebb írói fantázia is elbújhat. Ezért is különleges olvasmány Kocsis Csaba kisregénye, melynek alapját egy valóságos történet – a kárpátaljai születésű *Bucsella József* kalandos sorsa – adja.

Bucsella Józsefet azért ítélte golyó általi halálra a hadbíróóság, mert 1956-ban a magyar forradalom eltiprására indult szovjet sereg katonájaként megtagadta a tűzparancsot és dezertált.

S aztán túlélte a kivégzést. Saját bajtársai közül rendeltek ki hat katonát az ítélet végrehajtására, ám a hat lövedék közül egyetlen egy találta el, s bár az fejlövés volt, mégsem okozott halálos sérülést. Már önmagában ez is dráma: hat fiatalember kap egy parancsot – ők lesznek a kivégzőosztag. Mi játszódhat le a fejekben? Hogyan élük ezt meg? S a fegyver elsütésének pillanatában mekkora bátorság és bajtársi szolidaritás kell ahhoz, hogy merjék vállalni a kockázatot: nem ölik meg az elítéltet.

Bucsella József túlélte a kivégzést. A jelenlévő katonaorvos nem engedélyezett kontroll lövést. Az áldozat kórházba került, megoperálták, majd egy elmeegógyintézetbe zárták, ahonnan végül Szibériába száműzték. A rendszerváltást követően – ötvenhárom évnyi távollét után – térhetett haza szülőföldjére.

Ezt a hihetetlenül drámai történet képezi Kocsis Csaba könyvének alapját, aki számtalan kordokumentumot, visszaemlékezést is felhasznált munkája során.

A kisregény a félévszázados gyötrelmek után a szülőföldjére visszagyököröző öregember emlékfoszlánnyaira épül. S ahogy a valóságban is meg-esik: az emlékek közé olykor más-más emlékek tolakszanak, megtörve a történet sematikus időrendiségét.

Így kerül előtérbe a kötet elején a főhős édesapja, aki az első háború után szintén megjárta hadifogolyként Szibériát, s akinek a gyermekkorból felderengő átkozódása mintegy determinálja fia sorsát. (Az édesapa Przemysl legendás ostrománál esett fogságba. A fiú – utólag visszagondolva – úgy is éli meg a helyzetét, mintha az apai rontás rajta maradt volna: „*Sajnos, én is ilyen örökséget kaptam... Lehet azért, mert nagyanyám nem tudta levenni rólam a rontást,*

mikor születtem. Keresztelni is csak pár nappal később tudtak, apám tudta nélkül. Kilenc szem parazsat tett egy pohár vízbe, majd ráolvasott...”)

Föltűnnek a gyötrelmes gyermekévek. Az édesanya korai elvesztése, a mostohaanyjának gonosz áskálódásai, a dohányföldi bandázások, apja konfliktusa a zsidó boltossal, végül az eltűzött apai szigor: a kitagadás körülményei.

Birkapásztorként tengeti életét. Magányban. S talán ez a magáraultság adja majd az erőt a túléléshez a szibériai száműzetése idején. Hisz itt sem számíthatott senkire, csak a saját akarására, elszántságára, kitartására és ügyességére.

A katonáskodást persze ő sem kerülheti el. S ez pontosan egybeesik az 1956-os pesti forradalommal. A szovjet hadsereg a megtorlásra készül, de a közkatonáknak fogalmuk sincs, hová vezénylik őket. Csak a századparancsnok „éberségére” szólító üzenete lüktet bennük. (Persze a parancsnok másként fordította le a krisztusi tanítást, mint a kiskatonák. Így történik, hogy főhősünk egyik társa, egy – a bibliaismeretével a többiek figyelmét kivívó – kiskatona értetlenségének ad hangot, és kijelenti: „nem akarok lőni ártatlan emberekre”. A parancsnok nyomban föbe lövi az engedetlenkedőt.

Az eset után hősiünk rádöbben helyzetének tarthatatlanságára: ha magyaroként nem hajlandó magyarokra lőni, akkor mi keresnivalója van itt? Dezertrál. Fegyverét eldobja, és egy pesti házban talál menedéket. Mentőangyala egy Anna nevű fiatalasszony, akinek a férje szintén katonaszökevény, és éppen Ausztriába készül átjutni. Anna – az édesanyja miatt – nem vállalja az ország elhagyását. Itthon marad, s ekként részesesévé válik a forradalomnak. A frissen befogadott szökevényekkel együtt röplapokat szórnak, amíg tehetik, majd amikor a helyzet reménytelenné válik, elszöknek a fővárosból, a Bükkben bujdosnak.

Itt esik később a pufajkások fogságába, akik mint dezertálót, átadják a szovjeteknek, ahol hadbírótság elé kerül. S a sikertelen kivégzési kísérletet követő kórházi kezelés után egy pszichiátriai intézetbe hurcolják – kényszergyógykezelésre. Tébolyító helyzet.

Ez is olyan pont, ahol a többség elbukik. Mert nem bírja a megpróbáltatásokat. Hősiünk is fél. („*Féltem, félek, jön egyszer majd valaki, és végrehajtja rajtam a halálos ítéletet. Ungváron meséltek egy apró termetű nőről, Maruszjáról, aki legalább ötven embert lőtt föbe a KGB börtöneiben.*”) Az elektrosokk-kezeléseket követően úgy érzi, ezerszer inkább a börtön, a KGB-s kínzások, mint a „tudományos” megoldás. De a pásztorok magukba zárkózni tudásának és szikár életfelfogásának köszönhetően ezt is átvészeli. És megtapasztalja a lelket megerősítő csodát is: amikor az intézetből áthelye-

zik egy munkatáborba, az egyik pszichiátriai kezelt egy papírfecnit csúsztat a kezébe, rajta a Szózat sorai. Kiderül: ő is magyar.

Aztán következik tíz év egy kényszermunkatáborban. Ahol megtanul hallgatni és engedelmelkedni, és ahol minden évben egyszer, november 10-én, felkeresi a táborparancsnokot, és megkérdezi, meddig lesz még bezárva. S ahol 10 év után 1 hetes eltávozást kap azzal a reménnyel, hogy felkeresheti szülőföldjét, családtagjait. Az egy hetet gyakorlatilag felemészti az utazás. Csak annyira futja, hogy láthatja szülei sírját a temetőben, megnézheti testvére házát, beszélhet a szomszédasszonnyal. Nem sok. De a továbbéléshez épp elég muníciót jelent. Holott akkor még nem is sejtí, hogy a táborba visszavezető út sem lesz olyan egyszerű. A hómézőn gyalogolva kis híján megfagy. Ám a sors kegyes hozzá: egy Volga-mentérőől származó német nő megmenti az életét, majd – vállalva a száműzetés további terheit – elkíséri a tajgába, a senki földjére, új száműzetésének helyére.

Új korszak kezdődik: egy év múlva engedélyt kapnak, hogy összeházasodjanak, gyermekük születik, és élhetőbb körülmények közé, Krasnojarszk közelébe helyezik át őket. Itt – hat óras gyaloglással – már emberek közelébe juthatnak. S itt él egy orvos is a családjával. „*Velük tudtam beszélni magyarul. (...) Kérdezte, nem gyötör-e a honvágy, mert ő nagyon szenved. Nekem csak a Tisza hiányzott...*”

Feleségét ugyan hamar elveszíti (flekktyfuszban hal meg), de gyermeke új értelmet ad az életének. S mire a kislány felnő, a politikai rendszer is jelentősen megváltozik, és épp a gyermeke lesz az, aki megszervezi, hogy visszatérhessen szülőföldjére, s találkozhasson a testvérével. Happy end – mondhatnánk. Akár szirupos hollywoodi történet is lehetne. De ez egy valódi – élet által írott – emberi sors. Illetve nem is egyetlen sors. A szerző ugyanis Bucsellá József történetét számtalan mellékággal egészítette ki.

A történetfűzés során gyakran adódott alkalom a kitekintésre. Olyan szereplők emlékét és megpróbáltatásait építette be a szövegbe, akiknek a sorsa keresztezte hősünk életét.

A kötetnek külön érdekessége, hogy valós dokumentumok felhasználásával készült életregény. A szereplői pedig nem csodatévő hősök, nem a történelem kiemelkedő jelentőségű figurái, hanem egyszerű kisemberek, akiknek esélyük sincs arra, hogy beleszólhassanak a világ nagy dolgaiba, inkább csak elszenvetői a történeteknek, ám mégis emberek tudnak maradni egy embertelen világban.

Kocsis Csaba: Elrabolt ötven évem... (Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest – 2017)